

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Lapset,- nuoriso –ja perhetyö
2016

Janni Ahlroos

PERHETYÖNMALLI

– menetelmiä sijaishuollossa toteutettavaan
perhetyöhön

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

Turun ammattikorkeakoulu

sosiaali-alan koulutusohjelma | lapset,- nuoret –ja perhetyö

2016 | 34 + 1 liite

Jaana Laukkanen

Janni Ahlroos

PERHETYÖNMALLI

Erilaiset lastensuojelun tukitoimet sekä huostaanotto koskettavat monia perheitä Suomessa. Lapsi tai nuori on saattanut kokea monenlaisia muutoksia elämänsä varrella. Siirtymävaiheet ovat usein haavoittavia alueita sijaishuollossa. Työntekijöiden keskeinen tehtävä ja haaste on turvata lapsen ja nuoren hyvinvointi sekä arki. On myös huomioitava, että lapsella on tunne turvallisuudesta ja hän kokee, että häntä ja hänen perhettään tuetaan ja autetaan. On myös tärkeää, että kaikki osapuolet tulevat kuulluksi ja vanhemmat voivat riittävästi käsitellä tunteitaan ja ajatuksiaan sijoitukseen johtaneista asioista. Vanhempia ei saa jättää yksin huostaanoton kriisejen kanssa, sillä vanhempien hyvinvointi on suoraan vaikutuksessa lapsen hyvinvointiin.

Perhetyö on avainasemassa lapsen sekä vanhempien tukemisessa huostaanoton yhteydessä. Perhetyö on moniulotteista ja perhetyöksi voidaan laskea kaikki perheiden kanssa tehtävä työ. Perhetyötä voidaan toteuttaa monilla eri tahoilla kuten kouluissa, päiväkodissa, seurakunnassa, neuvoloissa ja lastensuojelussa. Tässä työssä perehdytään perhetyöhön lastensuojelun sijaishuollon näkökulmasta. Perhe saattaa esimerkiksi tarvita tukea ja ohjausta omien voimavarojensa löytämiseksi ja vahvistamiseksi sekä keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyöllä turvataan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveys ja kehitys.

Tämä opinnäytetyö kuvailee sijaishuollossa tehtävää perhetyötä ja kertoo erilaisista työmenetelmistä, jotka ovat tukena perhetyön ammattilaisten jokapäiväisessä työssä. Menetelmien avulla tutustuminen lapseen ja hänen perheeseensä on helpompaa ja luonnollisempaa kuin esimerkiksi kyselylomakkeiden täyttö. Työ myös selvittää käsitteitä kuten huostaanotto, avohuolto, sijaishuolto ja jälkihuolto.

Kehittämistyönäni kehitin perhetyönmallin, konkreettisen kansion, jossa on tietoa työskentelyn vaiheista sekä erilaisista menetelmistä työskentelyn tukena. Perhetyönmalli on luotu tutustumisvaiheen, työskentelyvaiheen ja lopetusvaiheen työskentelyn tueksi.

ASIASANAT:

(Perhetyö, lastensuojelu, huostaanotto, sijaishuolto, avohuolto, jälkihuolto, perhetyön menetelmät)

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Bachelor of social services | family work model

2016 | 34 + 1 insert

Jaana Laukkanen

Janni Ahlroos

FAMILY WORK MODEL

There are various supportive actions in child protective services including custody which impinges on many families in Finland. A child or an adolescent might have experienced many different changes during their lives. Transition periods are often wounding areas in foster care. For the employees, the main duty and challenge is to ensure the welfare and everyday safety of each child. It is also important to make sure that children have the feeling of safety and to make sure that they feel they and their families are protected and helped. It is also important that each will be heard and the parents are able to process their feelings and thoughts about the reasons that lead to foster care. Parents should never be left alone with the crises caused by placement because the welfare of the parents directly effects on children.

Family work is the key during custody and supporting a child and the parents. Family work is diverse so all the work done with families can be count as family work. Family work can be implemented on many sectors such as schools, kindergartens, congregations, maternity clinics and child protective services. In this work the focus is on family work of child protection foster care point of view. The family may for example need support and guidance to strengthen and to explore their own resources and to improve the interaction between the family members. Family work ensures the special needs of the child or adolescent health and development.

This thesis describes the role of family work done in foster care and explains the different working methods which are backed by professionals in their daily work with families. Those methods make getting to know the child and his family is easier and more natural than for example filling the questionnaires. The work also clarifies the concepts such as the taking into care, community care, foster care and aftercare. In this development work, I developed a model of family work, a concrete folder, which contains information on stages of work, as well as various methods of support for the work. Family work model is created to support the work in meeting phase, working phase and end phase.

KEYWORDS:

(family work, child protection, custody, foster care, community care, aftercare, family work methods)

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Kehittämistyön tarve	8
2.2 Kehittämistyön tehtävä ja tavoitteet	8
2.3 Toimintaympäristön kuvaus	9
3 LASTENSUOJELU	10
3.1 Huostaanoton tuomat muutokset	10
3.2 Avohuolto	12
3.3 Huostaanottoprosessi	13
3.4 Sijaishuolto	14
3.5 Jälkihuolto	14
4 SIJAISHUOLLON NYKYTILA	16
4.1 Sijoituksen tilastot	16
4.2 Sijaishuollon asiakaskunta ja perheet	17
5 PERHETYÖN MONINAISUUS	18
5.1 Perhetyö sijaishuollossa	18
5.2 Lain vaatimukset perhetyölle	19
5.3 Perhetyön menetelmät	19
5.4 Menetelmiä ja apuvälineitä	19
6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	22
6.1 Prosessin kuvaus	22
6.2 Aikataulu ja vaiheet	23
6.3 Työmenetelmät	25
7 TUOTOS	27
7.1 Tuotoksen esittely	27
7.2 Jatkokehittely	28
8 ARVIOINTI	29
8.1 Työskentely	29
8.2 Oppimiskokemukset	30
8.3 Eettisyys ja luotettavuus	30
LÄHTEET	32

LIITTEET

Liite 1. Perhetyönmalli

KUVAT

Kuva 1: Sijoituksen tilastot (THL 2015)	16
Kuva 2: Opinnäytetyön aikataulu	25
Kuva 3: Perhetyönmalli-kansio	27

1 JOHDANTO

Tein toiminnallisen opinnäytetyön, jonka tuotoksena syntyi perhetyönmalli. Perhetyönmalli on konkreettinen kansio, jossa avataan tutustumisvaihetta, työskentelyvaihetta sekä lopetusvaihetta sijaishuollossa. Perhetyönmallia on helppo jatkokehittää lisäämällä sinne lomakkeita ja uusia hyväksi havaittuja työmenetelmiä. Kansio on kokonaisuudessaan suunnattu lastensuojelun sijaishuollossa tehtävään perhetyöhön ja sitä toteuttaville ammattilaisille. Kansio sisältää lisäksi erilaisia menetelmiä, joita voi käyttää apuna lapsen ja hänen perheensä kanssa työskentelyssä. Esimerkiksi Minun kirjani on hyvä tapa tutustua lapseen tai nuoreen. Samalla lapsen minäkäsitys vahvistuu kun hän tietää mistä tulee, miksi asioita on tapahtunut ja mihin hän kuuluu. Elämän pienet palaset kootaan yhteen, josta tulee ymmärrettävämpi kokonaisuus. Perhetyönmalli löytyy työn lopusta liitteenä.

Koko työni aiheena on sijaishuollossa toteutettava perhetyö ja sen moninaiset muodot. Avaan lastensuojelun prosessia avohuollosta aina jälkihuoltoon asti. Keskityn keskeisesti sijaishuollon perhetyöhön avaamalla erilaisia menetelmiä sekä lakien asettamia rajoituksia. Aiheeni on tärkeä ja ajankohtainen, koska perhetyötä tehdään päivittäin ja se on moniulotteista. Aihe kiinnostaa myös minua itseäni tulevana lastensuojelun ammattilaisena. Kehittämistyöni on työelämälähtöinen, sillä toimeksiantajallani oli tarve perhetyönmallille. Perhetyönmalli on apuna uusille työntekijöille, sijaisille sekä harjoittelijoille. Heidän on helppo perehtyä yksikössä tehtävään perhetyöhön kansion avulla. Vakituiset työntekijät saavat yhtenäisen linjan toiminnalleen sekä erilaiset työmenetelmät helposti saatavilleen. Perhetyönmallin lopusta löytyy lähdeluettelo, josta voi etsiä lähdekirjojen muutkin oleelliset asiat sijaishuollossa toimimiseen. Työssä mainitaan myös lastensuojelulaki, jota on hyvä ajoittain muistella lukemalla säädöksiä ja pohtia omaa toimintaansa lakeja ajatellen.

Työni rakenne on järjestelmällinen. Kerron ensin kehittämistyöni lähtökohdat. Teoriaosuudessa avaan käsitteitä huostaanotto, avohuolto, sijaishuolto ja jälkihuolto. Avaan tilastoja ja kerron perhetyön piirissä olevista tyyppillisistä

asiakasperheistä. Lopussa esittelen perhetyötä ja sen moninaisuutta sekä erilaisia tapoja tehdä perhetyötä. Kuvaan toiminnallista opinnäytetyötäni prosessina sekä arvioin toimintaani ja tuloksia.

Tavoitteena oli kehittää konkreettinen ohjeistus sijaishuollossa tehtävälle perhetyölle sekä selvittää sillä hetkellä sijoituksessa olevien lasten ja nuorten vanhempien sekä heidän läheistensä tyytyväisyyttä nykyiseen perhetyön toimintatapaan. Tehtävänäni oli siis luoda toiminnallinen opinnäytetyö ja liittää siihen perhetyönmalli, konkreettinen perhetyön apuväline.

Työskentelyni vaiheet etenivät loogisessa järjestyksessä. Ensin sovimme mitä teen ja millä aikataululla. Seuraavaksi perehdyin aiheeseen ja haastattelin vanhempia. Perehdyin aiheeseen tekemällä käytännön työtä, etsimällä lähdekirjallisuutta, kyselemällä ja keskustelemalla. Toimeksiantajani tuki koko prosessin ajan, lähdemateriaalit, opinnäytetyöseminaarit ja siellä saatu palaute olivat keinoja joilla pääsin lopputulokseen ja sain työni kokonaisuudessaan valmiiksi.

2 KEHITTÄMISTYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Kehittämistyön tarve

Opinnäytetyöni on työeämästä lähtöisin oleva kehittämishanke eli toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö tarkoittaa työtä, jossa opiskelija järjestää jonkin tapahtuman, toiminnan tai luo uuden tuotteen tai kehittää vanhaa. Tuotoksena voi syntyä esimerkiksi opas, kehittämissuunnitelma tai kansio. Toiminnalliseen opinnäytetyöhön sisältyy tuotos ja sen raportointi. (Airaksinen & Vilkka 2003, 13-20.) Kehittämistyöni tuotoksena syntyi kansio, joka on konkreettinen ohjeistus lastensuojelun ammattilaisille perhetyön arjessa toimimisessa ja siinä tukemisessa. Lapsia ja nuoria tuetaan löytämään voimavaroja itsestään, läheisistään sekä ympäristöstään. Tutustutaan minuuteen, menneisyyteen ja siihen mikä on tuonut tähän hetkeen. Perhetyön arki on kannustavaa, voimavaroja etsivää, hoitavaa sekä huoltapitävää.

Kehittämishankkeeni kohdistui kahteen pienryhmäkodin yksikköön, joissa perhetyötä tehdään päivittäin. Molemmissa yksiköissä työskentelee monia vakituisia työntekijöitä, eri mittaisissa työsuhteissa olevia sijaisia sekä opiskelijoita eri koulutusohjelmista. Perhetyönmalli on tarpeellinen, koska sen avulla on helppo perehtyä talossa tehtävään perhetyöhön ja sen toimintatapoihin sekä tutustua ja käyttää arjen apuna olevia erilaisia menetelmiä. Työskentelytapaa saadaan mallin avulla yhtenäistettyä työntekijöiden ja toisen yksikön kanssa.

2.2 Kehittämistyön tehtävä ja tavoitteet

Tavoitteena oli kehittää konkreettinen ohjeistus sijashuollossa tehtävälle perhetyölle sekä selvittää sillä hetkellä sijoituksessa olevien lasten ja nuorten vanhempien sekä heidän läheisteinsä tyytyväisyyttä nykyiseen perhetyön toimintamuotoon ja tapoihin. Tehtävänäni oli siis luoda toiminnallinen opinnäytetyö ja liittää siihen perhetyönmalli, konkreettinen perhetyön apuväline.

Perhetyönmalli on suunnattu lastensuojelun sijaishuollossa toimiville ammattilaisille. Mallista hyötyvät niin työntekijät, asiakkaana olevat lapset ja nuoret sekä heidän läheisensä. Työskentely on järjestelmällistä ja asiantuntevaa sekä monipuolista mallin avulla. Mallista on helppo etsiä menetelmiä avuksi esimerkiksi uuteen lapseen tutustuttaessa. Malli on saatavilla toimistoissa muiden tärkeiden kansioden joukossa. Arkitoiminnassa kansiosta on helppo ottaa lomake, jonka voi kopioida ja käyttää apuna lapsen, nuoren tai hänen perheensä kanssa työskennellessä.

2.3 Toimintaympäristön kuvaus

Toteutin kehittämishankkeeni yhteistyössä yksityisen sijaishuoltoa tuottavan pienryhmäkodin kanssa. Perhetyönmalli-kansio on suunnattu heidän molempiin yksiköihin: Metsätähteen ja Metsäapilaan. Yksiköt ovat seitsemän paikkaisia ja paikat ovat pääosin pitkäaikaissijoituksen tarpeessa oleville lapsille ja nuorille. Osa lapsista ja nuorista ovatkin asuneet Metsätähdessä jo vuodesta 2008 kun yksikkö perustettiin. Yksiköissä asuvat lapset ja nuoret ovat 7-17 -vuotiaita. Yksiköt sijaitsevat maalaismaisemissa Lohjalla. Pienryhmäkodin miljöö ja tunnelma on kodinomainen. Metsätähdessä asustelee myös lemmikkinä kissa, joka lisää kodinomaisuuden tuntua.

3 LASTENSUOJELU

3.1 Huostaanoton tuomat muutokset

Kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen elämässä on saattanut olla monia mutkikkaita siirtymiä paikasta ja elämäntilanteista toisiin. Sijoitus on aivan erityinen taival lapsen elämänselityksessä ja sillä miten se on hoidettu, on suuri merkitys lapsen loppuelämään ja ajatuksiin. Lapsi voi siirtyä avohuollosta sijaishuoltoon, sijaishuollossa paikasta toiseen, kotiutua tai siirtyä jälkihuoltoon. Siirtymävaiheet ovat usein haavoittavia alueita sijaishuollossa. Työntekijöiden keskeinen tehtävä ja haaste on turvata lapsen ja nuoren hyvinvointi sekä arki. On myös huomioitava, että lapsella on tunne turvallisuudesta ja hän kokee, että häntä ja hänen perhettään tuetaan ja autetaan. (THL 2015.) Turvallisuuden tunnetta lapsella lisää säännöllinen yhteydenpito vanhempien tai muiden läheistensä kanssa. Lapsella on myös yleensä huoli vanhemmista ja heidän jaksamisestaan. Vanhempien tukeminen antaa lapselle varmuuden siitä, että vanhempi selviytyy ja saa tukea. (Kujala 2003, 17-19.) Huostaanotto prosessin aikana vanhemmuutta arvioidaan ja usein ammattilaisten määrittelyt edellyttävät vanhemmilta muutoksia omien elämäntilanteiden järjestämisessä ja tämä saattaa tuoda muutoksia myös vanhemman ja lapsen tapaamisiin. (Pitkänen 2011, 19-20.)

Epäonnistumisen kokemukset, kuten lapsen huostaanotto, voivat muuttaa naisen äitiyden ristiriitaiseksi ja kompleksiseksi. Äiti voi ajatella olevansa hyvä äiti, vaikka lapsi ei asukaan hänen kanssaan, mutta hän voi myös tuntea syyllisyyttä ja tuntea saavansa huonon äidin leiman. (Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen vuosi, 32-33.) On tärkeää, että kaikki osapuolet tulevat kuulluksi ja vanhemmat voivat riittävästi käsitellä tunteitaan ja ajatuksiaan sijoitukseen johtaneista asioista. (Bardy 2013, 264.) Lasten lähtö saattaa olla kriisi vanhemmille, erityisesti äidille. Muutostilanteessa he tarvitsisivat tukea selviytyäkseen siitä. Huostaanoton aiheuttama kriisi voi synnyttää traumaattisen kriisin, jos vanhemmat eivät saa tarvitsemaansa apua ja tukea uudessa elämäntilanteessaan. Häpeän kokemukset voivat eristää vanhemmat

ystävistään ja sukulaisistaan, joten tukiverkostosta saama tuki voi olla vähäistä. (Tuovinen-Kakko 2011, 52.)

Äidin tukeminen ja kuunteleminen onkin yksi keskeinen osa työskentelyä. Äidin tai muun vanhemman voi kuitenkin olla vaikea ottaa tukea vastaan taholta, joka on liittynyt lapsen huostaanottopäätökseen. Vanhempien on hyvä saada purkaa pinnalle nousseita tunteita lapsensa tapaamisesta. Tapaamisaika saattaa tuntua vanhemmista liian vähäiseltä. Erityisesti äidin tarvitsee muistaa, ettei äitiys lopu vaikka ei olekaan enää lapsen arkielämässä mukana. (Kujala 2006, 10-12). Kiralyn ja Humpreys`n Tutkimuksessa äidit toivoivat saavansa huostaanoton jälkeen voimaannuttavia palveluita, tukea sekä kunnioitusta enemmän kuin sellaisia palveluita, jotka saavat heidät tuntemaan itsensä huonoksi vanhemmaksi. Huostaanotto on äideille iso kolaus ja syyllisyyden tunne on usein kova. (Kiralyn & Humpreys 2015, 106.)

Äidin jaksaminen heijastuu usein suoraan lapsen hyvinvointiin. Huostaanoton jälkeen vanhemmissa on havaittavissa kriisin eri vaiheita. Ensin tulee shokkivaihe, jossa vanhempi on itkuherkkä, hänellä on pakonomaista toimintaa sekä epätodellisuuden tunnetta. Muutamasta päivästä viikkoon kestävän vaiheen jälkeen tulee reaktiovaihe jolloin vanhempi saattaa tuntea surua, ruokahaluttomuutta, syyllisyyden tunnetta, eristäytyneisyyttä ja uniongelmia. Seuraavaksi on käsittelyvaihe jolloin vanhempi saattaa tuntea olonsa masentuneeksi, yksinäiseksi ja kelvottomaksi. Viimeisenä vaiheena on uudelleen suuntautumisen vaihe jossa vanhempi palaa normaaliin unirytmiiin, ruoka maistuu ja hän pystyy hyväksymään tilanteen ja tukemaan lastaan ohjaajien rinnalla. (Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen vuosi, 37.)

Lapselle on selitettävä hänen ikätasonsa mukaisesti sijoituksen syyt ja vaiheet. Lapsen ja hänen perheeseensä tutustutaan ja osoitetaan heille, että he ovat tärkeitä ja heitä autetaan (Bardy 2013, 267). Pikkuhiljaa lapsi tottuu uuteen paikkaan, uusiin ihmisiin ja alkaa luottamaan heihin. Lapselle on annettava siihen aikaa, koska se on jokaisella erilainen ja erimittainen prosessi. Tässä aikuiselta vaaditaan kärsivällisyyttä. (Bardy 2013, 268.) Lapsen ja hänen vanhempiansa on hyvä muistaa, että vanhemmuus ei katoa huostaanoton

myötä, mutta se muuttaa muotoaan. Vanhemmuus rakennetaan kokonaan uudestaan eri näkökulmasta. Enää keskiössä ei ole hoiva -ja huolenpitosuhde lapsen ja vanhemman välillä. (Pitkänen 2011, 19-20.)

3.2 Avohuolto

Jos lapsen kasvuolot vaarantavat tai eivät turvaa kasvua ja kehitystä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttä tai kehitystään on ryhdyttävä avohuollon tukitoimiin viipymättä. Tukitoimien tarkoituksena on tukea ja edistää lapsen myönteistä kehitystä sekä tukea ja vahvistaa vanhempien ja huoltajien kykyä kasvattaa ja hoitaa lasta. (Saastamoinen 2010, 55.)

Keskeisenä periaatteena avohuollolle on vanhempien ja huoltajien tukeminen sekä vahvistaa mahdollisuuksia ja kykyjä lapsen kasvatuksessa. Avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia, ja jos tukitoimet eivät ole lapsen kannalta tarkoituksenmukaisia, mahdollisia tai riittäviä on lapsi otettava huostaan. (Lastensuojelulaki 4147/2007 34§ & 40§.) Yhtenä avohuollon tukitoimena on lapsen ja hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun kasvatuksesta vastaavan henkilön kanssa sijoitus laitokseen tai perhehoitoon. Sijoitus voi liittyä vain vanhemmalle annettavaan hoitoon, jolloin tarkoituksena on mahdollistaa lapsen asuminen vanhempansa kanssa. Jos lasta ei voida sijoittaa yhdessä vanhempansa, huoltajansa tai hänen kasvatuksestaan vastaavan henkilön kanssa, voidaan hänet sijoittaa väliaikaisesti yksin. Sijoitus voi olla huolenpidon järjestämiseksi esimerkiksi vanhemman sairauden tai muun vastaavan syyn takia, tuen tarpeen arvioinnin tai lapsen kuntoutumisen takia. Avohuollon tukitoimena tehty sijoitus on rajattu. Se on tuen tarvetta arvioiva ja kuntouttava jakso. Sitä toteutetaan asiakassuunnitelman mukaisesti. (Lastensuojelun käsikirja 2016.)

Muita avohuollon tukitoimia ovat muun muassa lasten päivähoito, tukihenkilötoiminta, loma -ja virkistystoiminta, vertaisryhmät, koulun aamu -ja iltapäivätoiminta, turvakotipaikat, vauvatyö, tukiasunnot, tuki perheen ongelmatilanteiden selvittelyssä, koulunkäynnissä, ammatin ja asunnon hankinnassa, työhön sijoittumisessa, harrastukissa, läheisten ihmissuhteiden

yläpitämisessä, lapsen kuntoutumista tukevissa hoito – ja terapiapalveluissa, tehostetussa perhetyössä sekä perhekuntoutuksessa. Esimerkiksi avohuollon tukitoimena kuntien on järjestettävä viivytyksettä riittävä taloudellinen tuki sekä korjata asuinoloihin liittyvät puutteet silloin, kun lastensuojelun tarve johtuu riittämättömistä toimeentuloista tai asuinoloista. Tukimuodot järjestetään aina lapsen ja perheen tarpeita vastaavaksi, yksilöt huomioon ottaen. Laki velvoittaa kuntaa järjestämään tukitoimia, mutta asiakkailla ei ole oikeutta jokaiseen tukitoimeen. Lasta ja perhettä ei kuitenkaan voida jättää ilman tukitoimia esimerkiksi määrärahojen niukkuuteen vedoten. Yleensä avohuollon tukitoimien järjestämisestä ja kustannuksista vastaa lapsen kotikunta. (Lastensuojelun käsikirja 2016.)

3.3 Huostaanotto prosessi

Suomi on sitoutunut lapsien oikeuksien sopimukseen, jonka mukaan lasta ei tule erottaa vanhemmistaan vasten tahtoaan. Poikkeuksen tähän tekee kuitenkin lapsen kaltoinkohtelu tai laiminlyönti. Lastensuojelulaki asettaa tälle raamit, joiden pitää täytyä ennen kuin lapsi otetaan huostaan. (Puonti ym. 2005, 259.)

Lapsen huostaanottoa valmistellaan arvioiden lapsen kasvuolosuhteita, etua, elämäntavan vahingollisuutta sekä mahdollisuutta avohuollon tukitoimiin. Arvioinnin jälkeen lapsen ja läheisten kanssa järjestetään neuvottelu, jossa sosiaalityöntekijä tekee lopullisen päätöksen huostaanotosta. Sijaishuoltopaikkaa valittaessa on sosiaalityöntekijän huomioitava lapsen tarpeet ja huostaanoton perusteet. Vaihtoehtoina sijoituksella voi olla sukulaissijoitus, perhehoito, ammatilliset perhekodit, koulukodit sekä lastensuojelulaitokset. Kaikille asianosaisille on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi ja ilmaista mielipiteensä huostaanotosta ja sijaishuoltopaikasta. Sijoitus voi olla suostumukseen perustuva tai tahdonvastainen huostaanotto. Jos huostaanotto perustuu suostumukseen, sosiaalityöntekijä valmistelee sen ja päätöksen tekee johtava viranhaltija. Tahdonvastaisessa huostaanotossa on johtavan viranhaltijan tehtävä siitä hakemus hallinto-oikeudelle. Akuuteissa

vaaratilanteissa voidaan lapsi ottaa kiireellisesti huostaan, mutta muuten voidaan vain odottaa viranhaltijan tai oikeuden päätöstä. Huostaanotto on aina toistaiseksi voimassaoleva. Se raukeaa kun nuori täyttää 18 vuotta tai kun huostaanotolle ei löydy enää kriteerejä. (Taskinen 2007, 54 – 56.)

3.4 Sijaishuolto

”Lapsen sijaishuollolla tarkoitetaan huostaan otetun, kiireellisesti sijoitetun tai lain 83 §:ssä tarkoitetun väliaikais määräyksen nojalla sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella” (Lastensuojelulaki 417/2007 49 §). Kodin ulkopuolella järjestettyjä lapsen ja nuoren sijaishuollon muotoja ovat muun muassa ammatillinen perhekoti, laitoshuolto, perhehoito tai muu tarpeen mukainen sijoitusmuoto. Lapselle valitaan hänen tarpeisiinsa parhaiten sopiva sijaishuoltopaikka, jossa hänelle voidaan järjestään tarpeenmukainen hoito ja huolenpito. Lapsen sijoittava kunta on vastuussa valittavasta paikasta. Sijoituspaikkaa pohditaan ja harkitaan aina lapsikohtaisesti sekä varmistetaan lapsen yksilöllisten tarpeiden ja edun täytyminen. (Saastamoinen 2008, 27.) Sijaishuoltopaikassa lapsen ja perheen kanssa yhteistyössä laaditaan asiakassuunnitelma, joka asettaa raamit ja tavoitteet lapsen kanssa tehtävälle työlle. Sijoituksen alkaessa myös lapsen terveystila tarkastetaan. (Taskinen 2007, 54 – 56.)

3.5 Jälkihuolto

Sijoituksen päättyessä, kun lapsi muuttaa omaan asuntoonsa ja siirtyy jälkihuollon piiriin, on siihen valmistautuminen aloitettava sijaishuollossa hyvissä ajoin. Näin turvataan paremmin myönteisen kehityksen jatkuminen. Nuori tietää saavansa apua ja tukea sijoituspaikastaan. Jälkihuoltosuunnitelma laaditaan nuoren, työntekijän, sosiaalityöntekijän ja vanhempien kanssa yhteistyössä. Vanhempien kanssa yhteistyötä ei välttämättä ole, jos nuori on jo täyttänyt 18-vuotta. Jälkihuollon palvelut rakennetaan aina lapsen tai nuoren tarpeiden mukaisiksi. Jälkihuollon järjestämisen velvollisuus päättyy nuoren täyttäessä 21 vuotta tai viiden vuoden kuluttua siitä kun lapsi on sijoittamisen päättymisen

jälkeen ollut viimeksi lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Jälkihuollon tarkoituksena on helpottaa lapsen tai nuoren kotiutumista sijaishuollon jälkeen tai helpottaa nuoren itsenäistymistä. Jälkihuoltovelvoitteeseen kuuluu myös alaikäisen lapsen tai nuoren vanhempien tai muiden kasvatuksesta vastaavien henkilöiden tai läheisten tukeminen. Tukea tarvitaan erityisesti sijaishuollon jälkeisessä kotiuttamistilanteessa. Vanhemmille voidaan esimerkiksi järjestää avohuollon palveluita tai taloudellista tukea. Jälkihuollon palveluita lapselle ja nuorelle ovat esimerkiksi harrastuksissa tukeminen, apu asunnon hankkimisessa, mahdollistaminen vertaistukiryhmissä käyntiin sekä taloudellinen tuki. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Itsenäistymisvaiheessa nuori sekä hänen perheensä tarvitsevat monenlaisia eväitä elämään. Sijoitusvaiheessa opitut sosiaaliset taidot, luottamus itseensä ja huolehtiminen itsestä ovat avainasemassa. Muuttaessaan nuorella on kaksi vaativaa tunnetason vaihetta edessään, luopuminen ja uuden aloittaminen, niin kuin sijoituksen alussakin. Nuori pohtii suhdettaan sijaishuoltopaikan työntekijöihin sekä sijoituksen aikana solmittuihin kaveruussuhteisiin. Henkisentuen lisäksi nuori tarvitsee konkreettisia ohjeita ja neuvoja uuteen alkavaan elämäänsä. (Bardy 2013, 271.)

4 SIJAISHUOLLON NYKYTILA

4.1 Sijoituksen tilastot

0-17 –vuotiaiden lasten sijoitusten lukumäärä pysyy korkeana vuodesta toiseen. Viimeisimpien tilastotietojen mukaan kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria vuonna 2012 oli koko maassa 18 859 kpl, vuonna 2013 18058 kpl ja vuonna 2014 17958 kpl. (Taulukko 1.) Kiireellisten sijoitusten osuus näistä oli reilu 12000 kpl jokaisena vuotena. Eniten kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia vuonna 2012 - 2014 oli Suomen isoissa kaupungeissa kuten Helsingissä, Vantaalla ja Tampereella. Koko maassa perhehoito ja laitoshuolto olivat yleisimmät sijoituspaikat lapsille ja nuorille. (THL 2015)

Kuva 1: Sijoituksen tilastot (THL 2015)

4.2 Sijaishuollon asiakaskunta ja perheet

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten arkea leimaavat monenlaiset muutokset. Perherakenteet ovat usein muuttuneet ja sen lisäksi myös asuinpaikka, arjen kasvuympäristöt kuten koulu ja päiväkoti ovat vaihtuneet. Tämän takia lasten ystävyyssuhteet katkeilevat. Muutosten lisäksi asiakasperheissä elämään sisältyy suhteellisen paljon pahoinvointia aiheuttavia tekijöitä kuten köyhyyttä ja vanhempien työttömyyttä. (Bardy 2013,95.)

Hiitolan ja Heinosen raportista 2008 käy ilmi, että teini-ikäiset ovat suurin huostaanotettu ryhmä, jossa esiintyi paljon vastentahtoista huostaanottoa. He myös tekivät havainnon, että huostaanottojen määrä kasvaa 7. vuoden iässä, koska silloin lapset menevät kouluun, ja aiemmin huomaamatta jääneet huolet alkavat tulla esille. Valtaosalla huostaanotetuista lapsista oli huoltajinaan biologiset vanhemmat. Yksihuoltaja tilanteissa poikkeuksetta huoltajana oli äiti, ja vain 2% oli huoltajana joku muu kuin biologinen vanhempi. Suurimmassa osassa perheissä lastensuojeluilmoituksen teki koulu tai päivähoito. Toiseksi eniten ilmoituksia teki lapsen oma äiti. (Hiitola ym. 2008, 23-25.)

5 PERHETYÖN MONINAISUUS

5.1 Perhetyö sijaishuollossa

Perhetyölle ei ole olemassa tarkkaa määritelmää ja se on käsitteenä monisäikeinen ja –monimerkityksellinen. Lähtökohtana perhetyölle on perheiden elämästä lähtevät tarpeet (Rönkkö & Rytönen, 2010, 27). Perhetyöksi voidaan laskea kaikki perheiden kanssa tehtävä työ. On työntekijästä kiinni, mieltääkö hän toimintansa perhetyöksi vai ei, ja millaisia näkökulmia ja ajatuksia hänellä on perhetyöstä. Erilaiset mielipiteet, näkökulmat ja määritelmät saattavat aiheuttaa hämmennystä ja erimielisyyksiä. Perhetyötä voidaan toteuttaa monilla eri tahoilla kuten kouluissa, päiväkodissa, seurakunnassa, neuvoloissa ja lastensuojelussa. (Vilen ym. 2010, 24.) Kuntatasolla perhetyötä pääsääntöisesti järjestävät lastensuojelu, kotihoidon perhetyö sekä terveydenhuollon ja perheneuvoloiden perhetyö. (Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä 2014, 40.) Perhetyö on tärkeä osa myös laitoshoidoa, koska sen avulla tuetaan asiakkaan ja hänen perheensä hyvinvointia. Perhe saattaa esimerkiksi tarvita tukea ja ohjausta omien voimavarojensa löytämiseksi ja vahvistamiseksi sekä keskinäisen vuorovaikutuksen parantamiseksi. Perhetyöllä turvataan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveys ja kehitys. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 18§.)

Perhetyö on suunnitelmallista ja tavoitteellista. Aktiivisessa roolissa ovat palveluntarjoaja sekä perhe. Perheen kanssa yhdessä määritellään, mihin perhetyötä tarvitaan ja mitä perhetyöltä odotetaan. Työntekijöillä on kuitenkin lain ja asetusten määräämiä velvoitteita määrittää tehtäviä ja arvioida perhettä. Perhetyö voi olla myös korjaavaa. (Rönkkö & Rytönen, 2010, 29.) Perhetyössä on syytä muistaa, että lapsella saattaa olla biologisten vanhempien lisäksi muutakin läheisverkostoa, joiden läsnäolo saattaa auttaa ja kannatella lasta haastavissakin tilanteissa. Läheisverkostoa onkin tästä syystä hyvä kartoittaa. (Pelkonen 2013, 6.)

5.2 Lain vaatimukset perhetyölle

Yleensä korjaavalla perhetyöllä tarkoitetaan lastensuojelullista, suunnitelmallista ja tavoitteellista perheen tilanteen selvittelyä sekä yhdessä sovittuihin muutoksiin ja päämääriin tukemista ja kannustamista, unohtamatta perheen arviointia (Rönkkö & Rytönen, 2010, 34). Tavoitteena sovittujen päämäärien lisäksi on perheen jälleenyhdistäminen. Sijaishuoltoa toteuttaessa on otettava se huomioon lapsen edun mukaisella tavalla sillä huostaanotto on vain väliaikainen toimenpide ja se on lopetettava kun olosuhteet sen sallivat. Pitkään kestänyt huostaanotto saattaa kuitenkin syrjäyttää vanhempien odotukset saada perhe taas jälleenyhdistettyä. (lastensuojelulaki 417/2007 4 § & 3§.) Lapsen ja vanhempien yhteydenpidon tukeminen on perheen jälleenyhdistämisen vuoksi tärkeää, mutta työskentely ei aina ole yksiselitteistä. Lapsella pitäisi olla mahdollisuus pitää yhteyttä läheisiinsä, mutta samalla on turvattava lapsen kasvu ja kehitys, joka saattaa johtaa läheisten kanssa yhteydenpidon rajoittamiseen. (Kivistö & Hoikkala 2014, 4-5.)

5.3 Perhetyön menetelmät

Perhetyötä voi tehdä lähes yhtä monella tavalla kuin on tekijääkin. Perhetyön menetelmiä löytyy paljon ja niitä kehitellään myös kokoajan lisää. Joillekin perheille toinen menetelmä sopii paremmin kuin toinen. Esimerkiksi perinteisen ongelmalähtöisen lähestymistavan tilalle on viime vuosina tullut vaihtoehtona voimavarakeskeinen ajattelu sekä ratkaisukeskeisyys. Keskeisiä tavoitteita on nähdä asiat ja ongelmat voimavaroina ja päästä eroon toimintatavasta, joka lisää ahdistusta ja syyttelyä. Voimavarakeskeiseen työskentelyyn liittyvät kysymykset ratkaisukeskeisyydestä. (Puonti ym. 2005, 247-248.)

5.4 Menetelmiä ja apuvälineitä

Perhetyön menetelminä ovat esimerkiksi erilaiset **palaverit** kuten asiakassuunnitelmapalaveri, joka laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa ja on tällä tavalla yhteinen tapaaminen ja samalla osa perhetyötä. Palaveriin osallistuu myös sijoituspaikan edustaja, joka on lapsen huoltoon

keskeisesti osallistuva taho sekä sosiaalityöntekijä. Palaverissa selvitetään lapsen sekä hänen perheensä tuen tarvetta ja arvioidaan aikaa, jossa päästään sovittuihin tavoitteisiin sekä kirjataan ylös asianomaisten eriävät näkemykset. (Taskinen 2008, 39.)

Perheleirit, joissa ympärivuorokautinen yhdessäolo, antavat työntekijöille ja leiriläisille aivan uuden tavan kohdata toisensa. Leiri on oma pieni yhteisönsä ja toimii sen jäsenten itsensä tekemillä säännöillä. Leiri tarjoaa mahdollisuuden vuorovaikutuksen kehittämiseen turvallisessa ja sallivassa ympäristössä monella eri tavalla, ympäri vuorokauden. Leiriltä on mahdollisuus löytää toisista osallistujista tärkeä voimavara tulevaisuutta ajatellen. (Vilen ym. 2010, 252.)

Pienten lasten kanssa tunnetiloja ja ajatuksia voi olla vaikea selvittää, mutta paljon käytetyt Pesäpuu ry:n Nallekortit sekä Riikka Viljan ja Jaana Taurulan kehittämät tunneilmapiirikortit ovat hyvä apu selvitystyössä. **Kuva –ja tunnekorteilla** voidaan selvittää ja käsitellä vallitsevia tunteita, omaa kokemusta perheen tai parisuhteen sisäisestä tunneilmapiiristä. Korteja voidaan käyttää arkitilanteissa kuten iltatoimissa, kotiloman tunteiden selvittämisessä tai vaikka tunteesta vanhempia kohtaan. (Vilen ym. 2010, 241.) Ihmiset ovat aina eläneet kuvien keskellä ja tehneet kuvia. Kuvat ovat tuttuja ja turvallisia, mutta myös samalla herättävät huomion ja kiinnostuksen sekä havainnollistaa ja selkeyttää. Kuvan avulla voidaan tutkia itseään ja ympäröivää maailmaa. Kuvien avulla mielikuvat saavat muodon ja niistä on helpompi alkaa keskustelemaan. (Vilen ym. 2010, 237-238.)

Erilaiset kartat kuten Vanhemmuuden roolikartta on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän kehittämä perhetyön menetelmä. Roolikartan ajatuksena on, että vanhemmuutta voitaisiin arkiajattelussa hahmottaa mahdollisimman selkeästi ja luontevasti. Roolikartassa on viisi pääroolia ja niiden alla alarooleja, joita pohditaan yhdessä vanhempien kanssa. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013.) Roolikartassa vanhemmuuden roolit saavat syvemmän merkityksen suhteessa lapsen ikävaiheiden mukaisiin tarpeisiin. Jokaisella on käytössään erilaisia rooleja joita voi kehittää. Erilaisia vanhemmuuden rooleja omaksutaan ja niissä kehitytään

erilaisien kokemusten kautta. Vanhemmuuden roolikarttaa voi käyttää kuitenkin monin eri tavoin kuten keskustelupohjana vanhemmille lapsen tarpeista ja vanhempien välisiin roolijakoihin, vanhemman itsearvioinnin välineenä, asioiden sanottamisen apuvälineenä sekä vanhemmuuden arvioinnin välineenä perhetyöntekijälle. (Vilen ym. 2010, 138).

Verkostokartta on hyvä tehdä, koska jokainen perhe tarvitsee ydinperheeseensä ulkopuolisia verkostoja. Verkostokartalla voidaan selvittää yksilön sosiaalisia suhteita, joista osa voi olla tukea antavia sekä voimavaroja lisääviä ja osa taas voimavarojen vieviä sekä huolenaiheita kasvattavia. Perheen ulkopuolinen tuki on tärkeää erityisesti silloin, kun perheen omat voimavarat eivät riitä jaksamiseen ja hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Perheitä ja yksilöitä on erilaisia. Osalla verkosto on laaja ja osalla se koostuu lähinnä viranomaisista. Ihmiset kokevat verkostonsa eritavalla kuten myös henkilöt perheen sisällä. Joku tuntee toisen tahon turvalliseksi ja toinen taas puolestaan pelottavaksi. Todellisen tilanteen saa selville jos jokainen perheen jäsen voi ilmaista oman näkemyksensä. Tähän apuna on verkostokartta. Se on asiakaskeskeinen työmenetelmä, johon asiakas voi kuvata, miten hänen tukiverkkonsa toimii. Mikä osa tukiverkosta tuo voimaa ja mikä taas kuluttaa. Tukiverkostot muuttuvat elämän aikana muutosten myötä. Läheiset ihmiset näkyvät helposti korostuneita kartassa mm. riidan aikana ja siksi tulkintaa ei kannata tehdä vain yhdestä karttatyöskentelystä. Elämän muutostilanteen alussa, keskivaiheilla ja tilanteen tasaannuttua on hyvä tehdä kartat ja vertailla muutosta ihmisten luottamuksessa ja tärkeydessä. (Vilen ym. 2010, 221.)

6 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

6.1 Prosessin kuvaus

Aloitin opinnäytetyöprosessini kyselemällä toimeksiantajaltani aihetta työhön. Aloitusvaihe on kehittämishankkeen eteenpäin työntävä voima. Aloitusvaiheessa ilmenee kehittämistarve ja mukana olevat toimijat. Yhdessä on hyvä puhua niistä asioista joilla on merkitystä työskentelyn onnistumisessa. (Salonen 2013, 17.) Kerroinkin Toiveeni toiminnallisesta työstä ja tämän toiveen toimeksiantajani pystyi toteuttamaan. Pidimme lokakuussa tapaamisen, jossa kävimme läpi toistemme odotuksia, aikatauluja ja menetelmiä kehittämistyön tekemiseen. Toimeksiantajalla oli idea nimestä sekä rakenteesta. Suunnittelimme kehittämishankkeen valmistuvaksi huhtikuussa 2016. Sovimme pitävämme palavereita aina tarpeen vaatiessa ja kun työ etenee, raportoin siitä toimeksiantajalleni. Suunnitteluvaiheessa tein opinnäytetyösuunnitelman jota esittelin koululla seminaarissa. Suunnitelma antoi vain pääpiirteittäin tavoitteet työlle sillä toimijat eivät voi tässä vaiheessa suunnitella tarkasti kaikkia vaiheita. (Salonen 2013, 17.)

Toimeksiantajan oli tarkoitus itse kehittää Metsätähteen sekä toiseen yksikköön Metsäapilaan perhetyönmalli, mutta minä sain sen kehittämistyöni aiheeksi. Kehittäminen nähdään usein konkreettisena toimintana, jolla tähdätään jonkin määritellyn tavoitteen saavuttamiseen. Toimintatavan tai -mallin kehittäminen voi suppeimmillaan olla yhden työntekijän työskentelyn kehittäminen tai sillä voidaan tarkoittaa myös koko organisaation yhteisen toimintatavan selkeyttämistä. (Toikko & Rantanen 2009, 14.) Perhetyönmalli on aina ajankohtainen työväline lastensuojelussa. Työntekijät tekevät perhetyötä päivittäin. Malli on apuväline myös uusille työntekijöille, harjoittelijoille sekä eri mittaisissa työsuhteissa oleville sijaisille.

Aloitin prosessin etsimällä aiheeseen liittyviä teoksia ja erilaisia lähdemateriaaleja perehtyäkseni perhetyöhön. Kehittämistyö alkaakin perehtymällä tutkittavaan ilmiöön ja siitä aikaisemmin kirjoitettuihin

materiaaleihin. Kirjallisuuteen perehtyminen auttaa ymmärtämään kehitettävää aihetta sekä kasvattaa asiantuntemusta. (Kananen 2012, 47-48.) Usein opinnäytetyönaihe alkaa kiinnostamaan sitä enemmän, mitä syvemmälle siinä perehtyy. Lähdekirjallisuuteen tutustuessa saattaa saada myös uusia näkökulmia. Kirjallisuuden lisäksi tietoa löytyy myös internetistä, arkistoista ja tietokannoista. On myös syytä muistaa lähdekriittisyys. Kaikki teokset eivät ole luotettavia esimerkiksi vanhentuneen tiedon takia. (Heikkilä 2014, 22.) Itselleni kävi niin, että aihe alkoi kiinnostamaan enemmän kun prosessi eteni ja lähdemateriaaleja oli selailtuna monia. Monessa lähteessä on samoja asioita ja helposti tuli käytettyä niitä hyväksi havaittuja kirjoja ja internetlähteitä. Loppuvaiheessa kirjoitusprosessia löysin kuitenkin lisää hyviä lähteitä työhöni käytettäväksi. Saattaa myös olla niin, että aihealue on alusta lähtien laaja ja opiskelijan tulee perehtyä siihen niin, että hän pystyy rajaamaan siitä itselleen jonkin ilmiön kehittämistyönsä kohteeksi. Vaikka kirjallisuutta ja erilaisia lähteitä olisi paljon tarjolla, ei ole syytä poiketa aiheen ulkopuolelle. Opiskelijan pitää siis pohtia mitkä teorian osa-alueet ovat olennaisia. Opinnäytetyö onkin merkittävä osa opiskelijan kasvua asiantuntijuuteen. Opiskelija oppii muumuassa ongelmanratkaisutaitoja, tiedonhankintaa, oleellisten asioiden käsittelyä sekä luovuutta. (Heikkilä 2014, 24-25.)

6.2 Aikataulu ja vaiheet

Syyskuussa lähetin sähköpostia yksityisiin lastensuojelulaitoksii, jotta saisin työharjoittelupaikan. Turussa, jonne ensisijaisesti hain oli kaikki harjoittelupaikat jo täynnä. Lohjalle, Metsätähteen hakiessani minulle näytettiin vihreää valoa. Toiveena Metsätähdellä oli, että aloittaisin harjoittelun viikon tai kaksi myöhemmin, koska edellisillä opiskelijoilla oli harjoittelu vielä kesken. Tämä järjestely sopi minulle hyvin. Kyselin myös opinnäytetyön aihetta ja se minulle luvattiin järjestää. Tein lyhyitä, päivän mittaisia sijaisuuksia ennen harjoitteluani. Marraskuun lopulla aloitin virallisesti harjoittelussa.

Kehittämistyö eli opinnäytetyöni kokonaisuudessaan kuvataan lineaarisen mallin mukaisesti. Ensin on tavoitteen määrittely, suunnittelu, toteutus ja lopulta

hankkeen päättäminen ja arviointi. (Salonen 2013, 15.) Kehittämistyöni valmistui tämän mallin mukaisesti ja avaan sitä enemmän seuraavassa kappaleessa.

Aloitin lyhyiden sijaisuuksieni aikana, lokakuussa 2015 suunnittelemaan toimeksiantajani kanssa kehittämistyötä, joka osoittautui konkreettiseksi kansioksi, perhetyönmalliksi (Kuva 1). Sovitimme haastattelut, työharjoitteluni sekä lastensuojelun ulkopuolisen yksikön töideni aikataulut sopivaksi syyslukukauden aikataulusuunnitelmaan. Marraskuussa 2015 aloitin haastattelemaan lasten vanhempia ja läheisiä. Viimeisen haastattelun tein joulukuun puolessa välissä. Haastateltavat olivat motivoituneita osallistumaan ja aikataulut saatiin suhteellisen helposti sopimaan kaikkien osapuolten kesken. Joulukuun lopulla litteroin haastattelut sekä informoisin toimeksiantajaani vastauksista.

Lokakuusta huhtikuuhun perehdyin perhetyöhön lakien, lähdekirjallisuuden ja käytännön työn avulla. Helmikuussa aloin luomaan tuotosta eli perhetyönmallia yhteistyössä toimeksiantajani kanssa. Olimme pääosin sähköpostitse yhteydessä, mutta myös puhelimitse sekä tapasimme Metsätähdessä silloin kun minulla oli työharjoittelupäiviä. Helmikuusta huhtikuuhun tuotoksen luominen oli raskain vaihe, mutta ammatillisen oppimisen kannalta tärkeä vaihe. Työstäessä aktivoituu suunnitelmallisuus, aktiivisuus, epävarmuuden sitokyky, itsenäisyys sekä vuorovaikutteisuus. Arvioin onnistumistani suhteessa työelämän toiveisiin ja tavoitteisiin. Annoin kehittämistyöni toimeksiantajalleni, joka antoi heti lyhyen palautteen ja lisäys- sekä muutosehdotuksen arvioituaan työtäni. Arviointi voi olla kertaluontoinen ja ajaltaan lyhyt ja se voi palauttaa työn takaisin työstövaiheeseen. Aikataulujen ja puuttuvien lähteiden vuoksi en palannut työstövaiheeseen enää. Huhtikuun alussa luovutin perhetyön mallin toimeksiantajalleni. Viimeistelin luovutusta ennen kehittämistyötäni sekä samassa kirjoitin kehittämishankkeestani raporttia. Tämä vaihe työllisti ajateltua enemmän, mutta kokonaisuudesta syntyi toiminnallinen opinnäytetyö. (Salonen 2013, 18.)

Kuva 2: Opinnäytetyön aikataulu

Lopullisen kehittämistyön eli perhetyömallin palautuksen jälkeen en ehtinyt saamaan kunnollista ja lopullista palautetta ennen opinnäytetyön palautuspäivää. Toimeksiantajani kuitenkin kommentoi tuotostani hyväksi, eikä haitannut ettei malli ollut täydellinen ja siitä puuttui viimeinen toivottu lisäys, takaisin kotiin muuttamisesta. Odotan saavani toimeksiantajaltani kattavan palautteen myöhemmin.

6.3 Työmenetelmät

Toimeksiantaja toivoi **teemahaastattelua**, jolla selvitin sijoitettujen lasten vanhempien tyytyväisyyttä ja muutoksen halukkuutta Metsätähden perhetyöhön. Näkökulma haastatteluun oli sovittu yhteistyössä toimeksiantajan kanssa ja käsittelin tiettyjä sovittuja aihepiirejä kuten sijoituksen alussa tapahtunutta perehdytystä ja toiveita sijoituksen loppuvaiheeseen. Teemahaastattelulle ominaista on, että haastateltavat ovat kokeneet tietynlaisen tilanteen elämässään. Teemahaastattelulla voidaan tutkia yksilön ajatuksia, tunteita sekä kokemuksia. Teemahaastattelussa haastateltava saa ääneensä kuuluviin. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47–48.) Haastattelin lasten ja nuorten vanhempia sekä yhtä isovanhempaa. Haastattelut tapahtuivat Metsätähdessä, kahvilassa sekä yksi haastattelu tehtiin puhelimitse

aikatauluvaikeuksien vuoksi. Puhelinhaastattelua ei ole litteroituna liitteissä, koska haastateltava ei halunnut sitä julkaistavan. Haastattelut etenivät puolistrukturoidusti eli esitin kaikille haastateltaville likipitään samat kysymykset ja samassa järjestyksessä, hieman vastauksista riippuen. Joidenkin määritelmien mukaan puolistrukturoiduissa kuten teemahaastatteluissa voidaankin vaihdella kysymysten järjestystä. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47.)

Haastatteluiden alussa vanhemmat allekirjoittivat haastattelulupalomakkeen ja kerroin tekeväni haastattelun pääosin Metsätähden työntekijöitä ja toimitusjohtajaa varten ja haastattelut tulevat opinnäytetyöhöni liitteenä, mutta niin, että kukaan ei ole tunnistettavissa. Kerroin heti aluksi nauhoittavani haastattelut, jotta pystyn palaamaan niihin myöhemmin. Nauhoitus toimi myös apuvälineenä aidolle kuuntelemiselle ja keskittymiselle, kun koko haastattelua ei tarvinnut samassa kirjoittaa. Haastattelu oli joustavaa ja todellista kanssakäymistä haastateltavan kanssa. Haastattelua pidetään hyvänä tiedonkeruun välineenä ja tieto tulee luotettavasti suoraan haastateltavalta.

Keskustelu toimeksiantajan kanssa koko prosessin ajan oli tärkeä kehittämismenetelmä. Keskustelin myös koko työyhteisön kanssa, mutta toimeksiantajana toiminut sijaishuoltoyksikön toimitusjohtaja oli kanssani vastuussa prosessin etenemisestä ja tiedon hankinnasta. **Toimintaan osallistuminen** oli myös osa kehittämismenetelmää. Tein sosionomin koulutusohjelman viimeisen lapset, nuoriso –ja perhetyön suuntautuvan työharjoitteluni Metsätähden ja olin mukana toteuttamassa jokapäiväisesti tehtävää perhetyötä. Keräsin tietoa, taitoa ja menetelmiä perhetyömallikansiota varten.

7 TUOTOS

7.1 Tuotoksen esittely

Kehittelin tuotoksen eli perhetyönmallin yhteistyössä toimeksiantajani kanssa. Parityönä en halunnut opinnäytetyötä tehdä, koska työskentelyn aikatauluja olisi ollut vaikea sovittaa yhteen ja perhetyönmalli oli suunnattuna minun harjoittelupaikkaani eikä sinne olisi toista opiskelijaa luokaltani voinut samaan aikaan tulla. Malli olisi ollut vaikea kehittää jos ei olisi tehnyt käytännön työtä Metsätähdessä kehittämistyön aikana.

Perhetyönmalli on selkeä ja konkreettinen ohjeistus perhetyötä tekevälle työntekijälle. Kansista (Kuva 1.) on helppo etsiä tutustumisvaiheeseen, työskentelyvaiheeseen sekä lopetusvaiheeseen sopiva menetelmä tai kopioitava lomake. Perhetyönmalli löytyy kokonaisuudessaan liitteenä työn lopusta. Perhetyönmalli-kansio on myös ohuempi kuin muut hyllyssä olevat, joten sen huomaa helposti nopeallakin silmäyksellä. Kansion tavoitteena on yhtenäistää työntekijöiden toimintatapaa ja perehdyttää uusia työntekijöitä, sijaisia sekä harjoittelijoita perhetyön erilaisiin menetelmiin. Perhetyönmalli-kansio myös avaa edellämainittuja eri vaiheita lähdekirjallisuuden avulla.

Kuva 3: Perhetyönmalli-kansio

Halusin kansion olevan silmää miellyttävä, mieleenpainuva ja helposti luettava, Tämän vuoksi ostin Metsätähden yrityskortilla ohuimmat, käteen sopivimmat kansiot. Kansiot ovat pohjaväritään mustat, mutta koristelin niitä hieman tarroin ja tekstein. Tulostin Perhetyönmallin materiaalit, laitoin kansioihin ja kansion hyllyyn. Toinen kansio, Metsäapilaan menevä jäi odottamaan, että toimeksiantajani sen sinne kuljettaa haluamaansa paikkaan.

7.2 Jatkokehittely

Jatkokehittely on perhetyönmallille mahdollinen ja suotavaa. Kansioon on tarkoituksella jätetty tyhjiä muovitaskusivuja joihin voi ajan kuluessa kerätä hyväksi havaittuja ohjeistuksia ja menetelmiä perhetyössä toimimiseen. Mallin voisi myös tarvittaessa jakaa eri kansioihin. Ensimmäisessä kansiossa olisi tutustumisvaiheeseen liittyvät opastukset, menetelmät ja tarvittavat lomakkeet. Toisessa kansiossa olisi työskentelyvaiheeseen liittyvät asiat ja viimeisessä lopetusvaiheeseen liittyvät asiat. Lomakkeita voi kehittää itse, saada koulutuksista tai löytää vaikka netistä. Kehittämisehdotukset olen vienyt eteenpäin toimeksiantajalleni sekä koko työyhteisölle kirjoittamalla asiasta heidän tietojärjestelmänsä viestivihkoon. Toimeksiantajan toiseen yksikköön Metsäapilaan toimitetan myös oma kappaleensa perhetyön mallista. Ensimmäinen jatkokehittelyn aihe on jo valmiina mietittynä: lapsen paluu takaisin vanhempiensa luokse. Toimivien käytäntöjen siirtäminen kotiin eli mallintaminen sekä kriisien välttäminen ja niihin liittyvät menetelmät.

8 ARVIOINTI

8.1 Työskentely

Haastatteluja oli hieman vaikea saada järjestettyä aikataulujen vuoksi. Yksi haastattelu piti tehdä puhelimitse, mutta muut sain sovittua kasvotusten tehtäväksi Metsätähdessä tai muualla sovituksessa paikassa kuten kahvilassa. Ensimmäinen haastattelu jäi lopulta kokonaan tekemättä, koska äiti jota olin menossa päihdekuntoutuslaitokseen haastattelemaan oli lähtenyt sieltä kesken hoitojakson ilmoittamatta Metsätähteen. Epätoivo valtasi jo alkumetreillä, koska aloin epäilemään suostuvatko muutkaan vanhemmat haastatteluun tai saanko aikoja sopimaan. Yksi äiti ilmoitti heti ettei osallistu haastatteluun omien kiireidensä vuoksi, vaikka todellisuus olikin haluttomuus osallistua. Muut vanhemmat ja läheiset olivat halukkaita osallistumaan haastatteluihin.

Haastatteluihin olisin voinut valmistautua paremmin ja kysymyksiä olisi voinut olla enemmän sillä haastateltavat olivat innokkaita vastaamaan ja vastaukset tulivat helposti. Joidenkin kohdalla joutui hieman esittämään lisäkysymyksiä, jotta sai vastaukset kasaan. Olisi pitänyt asettaa sellaisia kysymyksiä, joihin olisi vastaukseksi tullut jokin kehittämisen kohde, koska nyt kaikki oli hyvin eikä yhtään kehitettävää asiaa löytynyt. Tietoa olisin voinut kerätä myös avoimella haastattelulla. Jos aikaa olisi ollut enemmän, olisin käyttänyt ryhmähaastattelua yksilöhaastatteluiden lisäksi. Ryhmässä he olisivat voineet pohtia asiaa eri näkökulmista ja erilaisia asioita olisi saattanut nousta esille. Puutteita tai kehittämiskohteitakin olisi voinut nousta yhteiskeskustelussa ilmi.

Koko opinnäytetyön työskentelyvaiheet olisi ollut hyvä aikatauluttaa tarkemmin ja noudattaa aikatauluja. Luotin siihen, että aikaa on riittävästi. Vain muutama viikko ennen opinnäytetyön palautuspäivää aloin kirjoittamaan työtäni loppuun. Mielestäni aikataulujen puitteissa onnistuin kuitenkin hyvin saamaan kaiken tarvittavan tiedon työhöni. Perhetyömallin hyväksyin hyvissä ajoin toimeksiantajalleni. Sain kehuja mallista ja sen rungosta. Toiveena toimeksiantajalta oli lisäys lapsen ja nuoren muutosta takaisin kotiin ja siihen

liittyvä mallintaminen ja kriisiytymisen estäminen. Olin tässä vaiheessa jo työni loppuvaiheessa enkä panostanut perhetyönmalliin enää niin paljon, joten tämä osio jäi tekemättä. Ehdotin toimeksiantajalleni, että se olisi ensimmäinen jatkokehittelyn osa mallissa. Olen kuitenkin tyytyväinen tuotokseeni. Se on selkeä, kattava ja juuri Metsätähteen ja Metsäapilaan sopiva malli.

8.2 Oppimiskokemukset

Opinnäytetyö on laaja, koko koulutuksen kruunaava kirjallinen työ. Aikataulut on tärkeää ja liiallisen ajan harhakuvitelmaan ei kannata tuudittautua ja tämän opin kantapään kautta. Jatkossa muistan aikatauluttaa tehtävän työni paremmin ja noudattaa myös sovittuja aikatauluja. Erilaisia lähteitä ja lähdekriittisyyttä pohtiessani opin, että tutustuminen useampaan lähteeseen ja vasta sitten päättää mitä käyttää, luo paremman ja laajemman pohjan tuotettavalle tekstille.

Lastensuojelu ja sijaishuolto ovat minua kiinnostava työkenttä ja siellä jo työskennellessäni määräaikaisissa työsuhteissa on tullut seurattua perhetyötä sivusta. Perhetyö on ollut pääsääntöisin vakituisten työntekijöiden aluetta. Koen, että kun pääsen valmistumiseni jälkeen toteuttamaan itseäni perhetyön parissa, olen saanut opinnäytetyöstäni valtavasti lisätietoa, painavaa asiaa lakien määrittelemänä sekä erilaisia menetelmiä arjen työhön niin lapsen ja nuoren kuin hänen läheistensäkin kanssa.

8.3 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisyyden päämääränä on oikean ja väärän erottaminen. Ammatillisella tasolla tämä tarkoittaa kykyä pohtia ja kyseenalaistaa omaa toimintaansa. Työkäytäntöjen eettisyyttä ja perustamista hyvään elämään tulee tarkastella omassa kehittämistoiminnassaan. (Talentia 2009, 6.) Yksin tehdessä ei tarvinnut perustella valintoja tai mielipiteitä muille, mutta eettisyyttä sekä luotettavuutta joutui pohtimaan itsenäisesti enemmän kun ei ollut kaveria kenen kanssa jakaa ajatuksia. Kaverin kanssa pohdinta olisi saattanut edistää eettistä kehystoimintaa sekä avartaa omia ajatusmaailmoja ja mielipiteitä erilaisista toimintatavoista, mutta minulla toimeksiantaja, ohjaava opettaja, vertaisarvioija

sekä muut samassa tilanteessa olleet opinnäytetyöntekijät olivat apuna jakamassa ajatuksia ja antamassa neuvoja.

Yleinen edellytys luotettavuudelle on, että tutkimus on tehty tieteelliselle tutkimukselle asetettujen kriteerien mukaisesti. Validiteetti ja reliabileteetti ovat käsitteitä joilla kuvataan mittauksen hyvyttä tai luotettavuutta. Validiteetti kuvaa missä määrin on onnistuttu mittaamaan juuri sitä mitä pitikin. Haastattelututkimuksissa siihen vaikuttaa se, että voidaanko kysymysten avulla saada ratkaisu tutkimusongelmaan. Reliabiliteetti taas voidaan todeta mittaamalla sama tilastoyksikkö useampaan kertaan. Jos tulos on sama, niin mittaus on reliaabeli. Reliabiliteetin otos määrää epätarkkuuden. Mitä pienempi otos, sen sattumanvaraisempia tuloksia saadaan. Todellinen tieto keskiarvosta on epätarkkaa. Opinnäytetyöni ei ole tutkimuskriteerien mukaisesti luotettava, koska yksi luotettavuuden kriteeri on suuri otosjoukko. Tutkimus ei kuitenkaan ollut olennainen osa työtäni, vaan perhetyötä koskeva haastattelu oli vain yksi tiedonkeruumenetelmäni. Haastatteluideni perusjoukko muodostui Metsätähteen sijoitettujen lasten vanhemmista ja läheisistä. (Heikkilä 2014, 27, 176-178.)

Toimeksiantajani on osallistunut koko prosessin ajan kommentoimalla ja antamalla vinkkejä. Tuotoksesta on näin ollen tullut toivotunlainen. Perhetyönmalli-kansion kehittämisessä käytin kirjallisuutta, joista kokosin lähdeluettelon. Lähdeluettelo lisää luotettavuutta.

LÄHTEET

- Airaksinen, T. & Vilkkä, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Bardy, M. 2012. Lastensuojelun ytimessä. Tampere: Juvenes Print- Suomen yliopistopaino oy.
- Bardy, M. 2013. Lastensuojelun ytimessä. Tampere: Juvenes Print- Suomen yliopistopaino oy.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 18§ perhetyö. Viitattu 8.11.2015. www.finlex.fi/lastensuojelulaki/perhetyo.
- Lastensuojelulaki 417/2007 54§ ihmissuhteet ja yhteydenpito. Viitattu 8.11.2015. [www.finlex.fi/lastensuojelulaki/ihmissuhteet ja yllapito](http://www.finlex.fi/lastensuojelulaki/ihmissuhteet_ja_yllapito).
- Hiitola, J & Heinonen, H. 2008. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hiltunen, T. 2015. Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 20.3.2016 https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/47882/978-951-39-6408-5_v%C3%A4it%C3%B6s12122015.pdf?sequence=1.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Heino, T. 2008. Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Stakes, Helsinki:Valopaino oy.
- Heikkilä, T. 2014. Tilastollinen tutkimus. Edita: Helsinki.
- Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampereen Yliopistopaino Oy: Juvenes Print.
- Kankaanpää, M. 2012. Elämäkerralliset työmenetelmät perhetyössä. Opinnäytetyö Turku Amk.
- Karppinen, T. & Airikka, S. 2001. Vanhemmuuden roolikartta avohuollon perhetyössä. Teoksessa: Rautiainen, M. (toim.) Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovelle. Helsinki:Hakapaino oy.
- Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluidenkehittäminen. Raportteja 281. Saarijärvi: Stakes.
- Kiraly, Meredith & Humphreys. 2015. A Tangled web: Parental contact with children in kinship care.
- Kivistö, J & Hoikkala, S. 2014. Syntymäperheiden ja läheisverkoston kanssa työskentely sijoituksen aikana – Nuorten näkökulma. Helsinki: Lastensuojelunkeskusliitto.
- Kujala, V. 2003. Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Helsinki: Sininauhaliitto.
- Kujala, V. 2006. Sijoitettujen lasten biologisten vanhempien tukeminen. Helsinki: Sininauhaliitto ry.
- Kuorilehto, R. 2014. Moniasiantuntijuus sosiaali- ja terveydenhuollon perhetyössä. Tampere: Juvenes print <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526203966.pdf>.

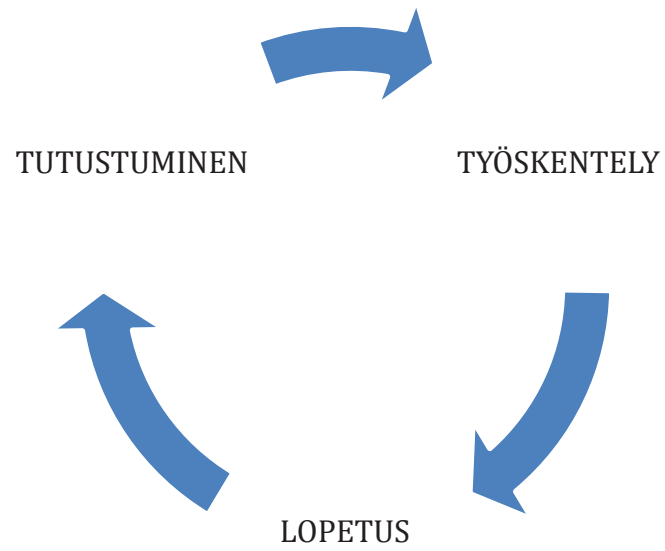
- Rönkkö, L & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Pelkonen, T. 2013. Kertomuksellinen tutkimus perhehoitoon sijoitettujen lasten läheisistä. Lisensiaatintutkimus. Itä-Suomen yliopisto.
- Pitkänen, M. 2011. Yhteiseen elämään- huostassappidon lopttaminen lastensuojelun toimenpiteenä. Lisensiaatintutkimus. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Puonti, A.; Saarnio, T. & Hujala, A. 2005. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Saastamoinen, K. 2010. & 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Käsikirja arjen toimintaan. Edita: Helsinki.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Tampere: Suomen yliopistopaino- Juvenes Print Oy.
- Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2015. Motivoiva haastattelu. Viitattu 1.4.2016. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus;jsessionid=35BB75A41C05742011E220B18307531D?id=nix02109>.
- Talentia 2009. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Helsinki: Talentia. Ammattieettinen lautakunta.
- Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki 417/2007. Soveltamisopas. Stakes: Vaajakoski.
- Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2016. Lapset-, nuoret –ja perheet. Kasvun kumppanit. Viitattu 1.4.2016 [www.thl.fi/aiheet>lapset,nuoret ja perheet>työn tueksi>menetelmät>voimavaralahoiset menetelmät](http://www.thl.fi/aiheet/lapset,nuoret_ja_perheet/tyon_tueksi/menetelmat/voimavaralahoiset_menetelmat).
- Lastensuojelun käsikirja 2015. Lastensuojelun avohuolto. Viitattu 22.3.2016 [www.thl.fi>lastensuojelun käsikirja>tyoproessit>Lastensuojelun avohuolto](http://www.thl.fi/lastensuojelun_kasikirja/tyoproessit/Lastensuojelun_avohuolto).
- Lastensuojelun käsikirja 2016. Minun kirjani. Viitattu 1.4.2016. [www.thl.fi>lastensuojelun käsikirja>työmenetelmät –ja välineet>työvälineet>Pesäpuu ry: lapsilähtöisen työskentelyn välineet>minun kirjani](http://www.thl.fi/lastensuojelun_kasikirja/tyomenetelmat_ja_valineet/tyovalineet/Pesapuuyrj_lapsilahtoisen_tyoskentelyn_valineet/minun_kirjani).
- Lastensuojelun käsikirja 2016. Työmenetelmät ja välineet. Viitattu 1.4.2016 [thl.fi>lastensuojelunkäsikirja>työmenetelmät ja välineet](http://www.thl.fi/lastensuojelunkasikirja/tyomenetelmat_ja_valineet).
- Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Liitetaulukko 1. Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ja nuoret. Viitattu 27.1.2016. [www.thl.fi>tilastot aihealueittain>lasten – ja nuorten perheiden sosiaalipalvelut>lastensuojelu>liitetaulukko1](http://www.thl.fi/tilastot/aihealueittain/lasten_ja_nuorten_perheiden_sosiaalipalvelut/lastensuojelu/liitetaulukko1).
- Lastensuojelun käsikirja 2016. Työskentely lapsen kanssa. Viitattu 4.4.2016. [www.thl.fi>lastensuojelun käsikirja>työprosessit>huostaanotto>työskentely huostaanotto vaiheessa> työskentely lapsen kanssa](http://www.thl.fi/lastensuojelun_kasikirja/tyoproessit/huostaanotto/tyoskentely_huostaanotto_vaiheessa/tyoskentely_lapsen_kanssa).
- Lastensuojelun käsikirja 2016. Perheen jälleenyhdistäminen. Viitattu 5.4.2016. [www.thl.fi>lastensuojelun käsikirja>työprosessit>sijaishuolto>perheen jälleenyhdistäminen](http://www.thl.fi/lastensuojelun_kasikirja/tyoproessit/sijaishuolto/perheen_jalleenyhdistaminen).
- Toikko T. & Rantanen T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Turun ammattikorkeakoulu 2010. Itsenäisen elämän ABC, umbrella-työkirja viitattu 1.4.2016 http://julkaisut.turkuamk.fi/umbrella_esimmateriaali.pdf.
- Vilen, M.; Seppänen, P.; Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Oy Nord Print Ab.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. vanhemmuuden roolikartta. Viitattu 11.1.2016
<http://www.vslk.fi/index.php?id=19>.

Perhetyönmalli

PERHETYÖNMALLI

1 TUTUSTUMINEN

Tutustuminen on tärkeä vaihe, jossa kerätään asiakkaan ja hänen läheistensä **perustiedot**. Tähän tarkoitukseen on kehitetty erilaisia perustietokaavakkeita joissa selvitetään esimerkiksi lapsen, vanhempien ja sisarusten henkilötunnukset, osoitteet jos ovat erit kuin lapsella ja puhelinnumerot. Selvitetään myös lapselle tärkeiden ja läheisten henkilöiden yhteystiedot, perheen asuinolosuhteet, päivähoidon tai koulun tiedot sekä lapsen ja hänen perheenjäsentensä psyykkinen ja fyysinen terveydentila.

Tutustumisvaiheessa tehdään **suunnitelma sijoitukseen ja sijoituksen aikana tehtävään perhetyöhön**. Perhetyö on luonteeltaan pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista. Suunnitelmasta käy ilmi miten vanhempia tuetaan ja ohjataan lasten hoidossa ja kasvatuksessa, miten tuetaan perheenjäsenien vuorovaikutustaitoja sekä estetään heidän syrjäytymisensä. Konkreettisia asioita on hyvä kirjata suunnitelmaan kuten soitot, tapaamiset ja kotilomat. On hyvä määrittää niille tavoitteet ja suunnitelma niiden toteutumiselle. (THL 2016).

Tutustumisvaiheessa on hyvä käyttää apuna erilaisia menetelmiä kuten **minun kirjani, elämänjana ja vanhemmuuden roolikartta**. Minun kirjani on tarkoitettu huostaanotetuille ja adoptoiduille lapsille ja nuorille. Kirjan avulla voidaan lapsen elämää käydä läpi ja käsitellä vaikeitakin ajanjaksoja. Tavoitteena on lapsen oikeus omaan elämäntarinaansa. Lapsen minäkäsitys vahvistuu kun hän tietää mistä tulee, miksi asioita on tapahtunut ja mihin hän kuuluu. Elämän pienet palaset kootaan yhteen, josta tulee ymmärrettävämpi kokonaisuus. Kirja on hyvä väylä tutustumiseen ja myöhemmin lapsi voi muistella omaa polkuaan elämänsä aikana. (THL 2016.)

Elämänjana on yleisesti ihmisen itse piirtämä kuva elämäkokemuksistaan ja tapahtumistaan. Jana saa olla tekijänsä näköinen esimerkiksi se voi olla askarreltu, maalattu, pelkistetty piirretty viiva tai vaikka virtaavaa jokea muistuttava taideteos. Elämänjanassa kuvataan konkreettisia tapahtumia kuten syntymä, muutto, ystävyysuhteet, ero, koulu, päiväkotito – ja työpaikat sekä

kuolema. Elämänjanaa tekevä voi laittaa siihen vain ne asiat jotka ovat sillä hetkellä valmis paljastamaan itsestään. Tapoja tehdä elämänjanaa on monia. Lapset voivat piirtää jos eivät osaa kirjoittaa, vuosiluvut voi laittaa janaan tai jättää laittamatta. Janassa voi olla tekstiä, kuvia, symboleita ja kaikkea mitä lapsi tai nuori siihen haluaa tuottaa. Elämänjanaa voi täyttää lisää ajan kuluessa kun asioita tulee mieleen. Elämänjana on hyvä keino näyttää lapselle tai nuorelle mitä hyvää hänen elämässään on ja työntekijän on samalla helppo tutustua lapseen tai nuoreen ja kasvattaa luottamusta puhumalla kipeistäkin kokemuksista janan avulla. Työskentely vaatii aikaa, jotta ongelmatilanteet saadaan käännettyä voimavaroiksi lapsen tai nuoren elämässä. (Kekkonen 2004, 29-30).

Vanhemmuuden roolikartta on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän kehittämä työväline, jonka ajatuksena on, että miten vanhemmuutta voitaisiin arkiarjatteluissa hahmottaa mahdollisimman selkeästi ja luontevasti. Roolikartassa on viisipääroolia ja niiden alla alarooleja joita pohditaan yhdessä vanhempien kanssa. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä 2013.) Vanhemmuuden roolikartta on alun perin suunniteltu menetelmäksi perhekuntoutukseen, mutta se on levinnyt laajalti kaikkien perhetyötä tekevien tahojen käyttöön. Roolikartassa vanhemmuuden roolit saavat syvemmän merkityksen suhteessa lapsen ikävaiheiden mukaisiin tarpeisiin. Jokaisella on käytössään erilaisia rooleja joita voi kehittää. Erilaisia vanhemmuuden rooleja omaksutaan ja niissä kehitytään erilaisien kokemusten kautta. Vanhemmuuden roolikarttaa voi käyttää kuitenkin monin eri tavoin kuten keskustelupohjana vanhemmille lapsen tarpeista ja vanhempien välisiin roolijakoihin, vanhemman itsearviointin välineenä, asioiden sanottamisen apuvälineenä sekä vanhemmuuden arvioinnin välineenä perhetyöntekijälle. (Vilen ym. 2010, 138).

Useimmiten vanhemmuuden roolikarttatyöskentely tehdään vanhempien kanssa ja roolikartan työskentelyprosessi etenee vanhempien omaa tahtia ja työntekijän on hyvä muistaa ja huomioida perheen historia, perheenjäsenten persoonat, lasten ikä sekä kehitysvaiheet. Vanhempien tulee itse pohtia minkälaista vanhemmuutta heidän lapsensa tarvitsevat ja työntekijän tehtävä on huomioida ja arvioida vanhempien resurssit sekä antaa ohjausta puutteellisiin vanhemmuuden rooleihin. Palautetta pitää antaa, jotta puutteita voidaan korjata ja miettiä keinoja niiden korjaamiseen yhdessä vanhempien kanssa. (Karppinen & Airikka 2001,64.)

Roolikartta työskentelyssä saattaa nousta esille vanhempien välisiä ristiriitoja esimerkiksi kasvatuksessa ja tämän avulla asioita on hyvä lähteä selvittämään. Mistä se johtuu ja miten saadaan linjat yhtenäisiksi. Roolikartta työskentelyssä vanhemmat ja työntekijä ovat tasavertaisessa asemassa ja vanhemmuuden osa-alueita käsitellään avoimesti. (Elämäkerralliset työmenetelmät perhetyössä 2012, 34.)

VANHEMMUUDEN ROOLIKARTTA®

Vanhemmuuden viisi keskeistä osa-aluetta

- arkielämän taitojen opettaja
- oikean ja väärän opettaja
- mallin antaja
- arvojen välittäjä
- tapojen opettaja
- perinteiden vaalija
- sosiaalisten taitojen opettaja
- kauneuden arvostaja

ELÄMÄN OPETTAJA

IHMISSUHDEOSA AJA

- keskustelija
- kuuntelija
- ristiriidoissa auttaja
- kannustaja
- tunteiden hyväksyjä
- anteeksiantaja-pyytjä
- itsenäisyyden tukija
- tasapuolisuuden toteuttaja
- perheen ja lapsen ihmissuhteiden vaalija

- itsensä rakastaja
- hellyyden antaja
- lohduttaja
- myötäeläjä
- suojelija
- hyväksyjä
- hyvän huomaaja

RAKKAUDEN ANTAJA

Lapsen tarpeet eri kehitysvaiheissa

RAJOJEN ASETTAJA

- fyysisen koskemattomuuden takaaja
- turvallisuuden luoja
- sääntöjen ja sopimusten noudattaja ja valvoja
- ein-sanoja
- vuorokausiintymistä huolehtija
- omien rajojensa asettaja

HUOLTAJA

- ruoan antaja
- vaatettaja
- virikkeiden antaja
- levon turvaaja
- rahan käyttäjä

- puhtaudesta huolehtija
- ympäristöstä huolehtija
- sairaudenhoitaja
- ulkoiluttaja

VARSINAIS-SUOMEN LASTENSUOJELUKUNTAYHTYMÄ

2 TYÖSKENTELY

Työskentelyvaihe on pisimpään kestävä vaihe. Se alkaa tutustumisen jälkeen ja päättyy kun sijoitus alkaa olla lopullaan. Sijoituksen tarkoitus on työskennellä lapsen tai nuoren sekä hänen perheensä kanssa. Tutustumisvaiheessa on selvinnyt ainakin jo osa lapsen tai nuoren sekä hänen perheensä vahvuuksista ja heikkouksista. Työskentelyvaiheessa paneudutaan asioihin tarkemmin ja selvitetään asiakkaan problematiikkaa ja lähdetään miettimään, selvittämään ja suunnittelemaan keinoja tilanteen parantamiseksi.

Työskentelyä varten on varattava tarpeeksi aikaa ja työskentelyn olisi hyvä olla lapsilähtöistä. Lasta ja nuorta kuunnellaan ja ymmärretään, jotta hänelle saadaan turvallinen ja luottavainen olo. Mahdollisuuksien mukaan sama/samat työntekijät olisivat mukana koko työskentelyprosessin ajan jolloin luottamus saadaan rakennettua. Yhteistyö lapsen ja nuoren kanssa saattaa olla hyvinkin rankkaa, koska kiintymys kasvaa lasta ja tai nuorta kohtaan. Työskenneltäessä saattaa tuntea monia erilaisia tunteita ja tunnereaktioita. On syytä reflektoida omaa tapaa työskennellä ja pitää asiat lähellä, mutta ottaa samalla tarpeeksi etäisyyttä lapseen tai nuoreen, jotta rooli pysyy auttajana ja itsellä on mahdollisuus ulospääsyyn. Työskentely vaatii kykyä kuunnella ja ottaa vastaan sanallista ja sanatonta viestintää. Tässä auttaa luottavainen ja hyvä työskentelysuhde työntekijän ja lapsen tai nuoren välillä. Työskentely herättää myös epävarmuutta, pettymystä itseensä sekä pelkoa kohdata erilaisia asioita. Työskentely saattaa olla yllätyksellistä, eikä kaikkeen voi varautua. Tarvitsee muistaa, että kaikki työskentelytavat eivät sovi jokaiseen tilanteeseen ja joskus vanhasta tavasta luopuminen ja myöntäminen, ettei se ollut toimiva auttaa uuden oppimisessa. Itselleen ja lapselle tai nuorelle on oltava armollinen, paraskaan tieto ei aina ole täydellistä. (Heino 2008, 35, 48-49; THL 2016).

Hoitoneuvottelu on iso työväline joka ohjaa työskentelyä ja on paikka jossa eri tahot tapaavat ja työntekijät arvioivat kenen on hyvä osallistua neuvotteluun. Yleisesti niihin osallistuvat lapsi, lapsen huoltajat tai muu lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaava henkilö, muut läheiset ihmiset sekä viranomais- ja

muut yhteistyötahot. (Lastensuojelulaki 31§) Hoitoneuvottelussa kuullaan kaikkien mielipidettä ja toiveita. Hoitoneuvottelu järjestetään noin 3-12kk välein riippuen sijoituksen muodosta. Avohuollon sijoituksessa tilannetta arvioidaan hoitoneuvotteluissa 3kk välein.

Asiakassuunnitelma tehdään aina sijoitetuille lapsille ja nuorille. Suunnitelmaan kirjataan ne asiat ja olosuhteet joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen tai nuoren ja hänen perheensä tuen tarpeet ja palvelut ja tukitoimet joilla tuentarpeeseen pyritään vastaamaan sekä aika jonka kuluessa tavoitteisiin pyritään pääsemään. Asiakassuunnitelmaan on kirjattava asianomaisten eriävät mielipiteet ja näkemykset tuen tarpeesta sekä palveluiden järjestämisestä. Asiakassuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa, mutta tarvittaessa useammin. (Lastensuojelulaki 30§.) Tavoitteena on pitää palaveri noin 6kk välein.

Voimavaratyöskentely on isossa roolissa työskentelyvaiheessa. Erilaiset voimavaralähtöiset työskentelymenetelmät korostavat perheen vahvuuksia ja työskentely sopii kaikille perheiden kanssa työtä tekeville ammattilaisille. Vanhempien ja koko perheen voimavarojen tunnistamiseen ja puheeksi ottamiseen on tehty erilaisia menetelmiä ja lomakkeita kuten **motivoiva haastattelu**. (THL 2016.) Motivoivan haastattelun periaatteet

ovat, että asiakas kokee, että ammattilainen on kiinnostunut hänestä ja hänen asioistaan, Löydetään aina asiakkaan hyvät puolet, pienetkin edistyksen askeleet, voimistetaan nykytilanteen ja tavoiteltavan tilanteen välillä olevaa ristiriitaa, annetaan asiakkaan tuntea omia tunteitaan eikä yritetä niitä muuttaa tai provosoida. (Suomalainen lääkäriseura Duodecim 2015)

Kohtaamisia lapsiperheissä; menetelmiä perhetyöhön 2010 on kirja jossa on paljon erilaisia menetelmiä ja soveltuu hyvin sosiaalialle ja tukemaan sijoitettujen lasten ja heidän läheistensä kanssa tehtävään työskentelyyn. Kirjan lopussa on työkalupakki jossa esitellään menetelmiä kuten esimerkiksi **videopalautustyöskentely**, joka auttaa havainnointikyvyn lisäämiseen, suoran

palautteen antoon sekä myönteisten seikkojen esiin nostamisessa. **Voimavarakortit** joilla voidaan vahvistaa esimerkiksi itsetuntoa. Kortteja on helppo käyttää ja ne voivat olla tavalliset postikortit, itse tehdyt kortit tai Pesäpuu ry:n rekisteröimät kortit. Korttien avulla on helpompi asettaa tunteensa ja ajatuksensa sanoiksi sekä löytää voimaannuttavia kokemuksia.

Pesäpuu ry on luonut monia muitakin menetelmiä ja kortteja kuten **nallekortit**, **mun stoori- kortit**, **vahvuuskortit**, **valovoimapeli** ja **tunnepyörä**. Näitä menetelmiä on hyvä kokeilla työskentelyn apuna.

3 LOPETUS

Lopetusvaihe on vuorostaan viimeisenä kun nuori lähestyy 18 vuoden ikää tai huostaanotolle ei ole enää perusteita ja lapsi palaa takaisin vanhempiensa luokse asumaan. Jos nuori lähestyy 18 vuoden ikää, siirtyy hän yleensä jälkihuollon piiriin. Sen voi kunta ostaa sijoituspaikalta, mutta nykyään kunnat pääosin itse tuottavat palvelunsa, koska se on halvempaa.

Huostassapidon lopettamista on valmisteltava yhtä huolellisesti kuin huostaanottoakin. Pitkään jatkunut sijoitus ja sen päättymisen vaikuttaa lapsen kehitykseen ja sitä on arvioitava tarkasti. Turvallisten ja pitkäaikaisten ihmissuhteiden merkitys huostaanotetuille on suuri, koska lähtötilanne on saattanut olla hyvin rikkonainen. Mitä useampia muutoksia lapsi tai nuori kohtaa, sen vaikeampi hänen on niistä selviytyä. (THL 2016.)

Nuoren kanssa, joka suuntaa aikuisuuteen sijoituspaikasta on hyvä työskennellä ongelmanratkaisun ja voimavarojen parissa. Nuorelle yritetään taata mahdollisimman hyvät lähtökohdat elämänhallintaan ja itsenäiseen elämään. **Umbrella**-kansio (itsenäisen elämisen abc) on tähän oiva väline. Se kattaa kaikki elämän osa-alueet kuten minä itse, sosiaaliset suhteet, koulu, ammatti, työ, raha-asiat, hyvinvointi, koti ja rikokset. Kansio herättää ajattelemaan arjen asioita jotka on hyvä muistaa itsenäistyessään. Kansiota tehdään työntekijän kanssa yhteistyössä tai nuorelle voi antaa tehtäväksi täyttää jokin osio mikä käydään myöhemmin yhdessä läpi. (Turun ammattikorkeakoulu 2010.)

http://julkaisut.turkuamk.fi/umbrella_esimmateriaali.pdf

Itsenäistyvän nuoren roolikartta on myös hyvä väline saada nuori ajattelemaan ajatuksiaan, asenteitaan ja toimintatapojaan elämässään nyt ja jatkossa. Itsenäistyvän nuoren roolikartta on jatkokehittelynä syntynyt vanhemmuuden roolikartasta.

Roolikarttaa voidaan käyttää keskustelun runkona ja se voi helpottaa kysymyksien tekemisessä sekä auttaa havainnoimaan ja jäsentämään nuoren

ajatuksia. Nuoren valmiuksia itsenäiseen elämään voidaan kartoittaa asettamalla hänet erilaisiin rooleihin ja arvioimalla niitä. Roolikartan kanssa työskennellessä positiivisen palautteen ja vahvuuksien kertominen antaa nuorelle voimavaroja itsenäisyyteen. Roolikarttatyöskentely antaa helpon mahdollisuuden nostaa esille ne asiat joissa nuorella on harjaantumisen varaa ja tarvitsisi aikuisen opastusta. Roolikartta kuvaa itsenäistymisen viisi keskeisintä osa-aluetta. (Vilen ym. 2010, 144.)

ITSENÄISTYVÄN NUOREN ROOLIKARTTA

Viisi keskeistä osa-aluetta

- arvomaailman muodostaja
- periaatteiden pohtija
- oikean ja väärän tunnistaja
- päätösten tekijä
- pettymysten sietäjä
- tulevaisuuteen suuntautuja
- pitkäjänteisyyden kehittäjä

ELÄMÄSTÄ OPPIJA

- ihmissuhteiden kehittäjä
- sosiaalisten taitojen kehittäjä
- ristiriitojen sietäjä ja selvittäjä
- neuvottelutaitojen kehittäjä
- markkinoija
- toisten ihmisten kunnioittaja
- läheisverkoston vaalija

SUHTEIDEN HOITAJA

- tunteiden tunnistaja ja hyväksyjä
- hellyyden vastaanottaja ja antaja
- itsensä kanssa viihtyjä
- lohduttautuja
- oman seksuaalisuuden hyväksyjä
- juuriensa tietäjä
- itseensä luottaja
- ulkonäkönsä hyväksyjä

ITSENSÄ ARVOSTAJA

- oman itsensä kunnioittaja
- kokemuksista oppija
- heikkouksien tunnistaja/kehittäjä
- itsensä suojelija
- sääntöjen ja sopimusten noudattaja
- omien rajojen tunnistaja

RAJOJEN ASETTAJA

ARKIPÄIVÄN
PYÖRITTÄJÄ

- ruuan laittaja
- vuorokauden rytmittäjä
- kodin kunnossa pitäjä
- puhtaudesta huolehtija
- sinnittelijä
- terveyden vaalija
- raha-asioiden hoitaja
- avun pyytäjä ja vastaanottaja
- koulun/työn hoitaja
- itsensä innostaja

© VARSINAIS-SUOMEN LASTENSUOJELUKUNTAYHTYMÄ

LÄHTEET

Finlex 2014. Lastensuojelulaki

Kekkonen, M. 2004. Vanhemmuutta etsimässä ja tukemassa. Lapsiperheiden peruspalveluidenkehittäminen. Raportteja 281. Saarijärvi: Stakes.

Suomalainen Lääkäriseura Duodecim 2015. Motivoiva haastattelu.. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suositukset/suositus;jsessionid=35BB75A41C05742011E220B18307531D?id=nix02109>

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2016. Minun kirjani. Viitattu 1.4.2016. [www.thl.fi/lastensuojelun käsikirja>työmenetelmät –ja välineet>työvälineet>Pesäpuu ry: lapsilähtöisen työskentelyn välineet>minun kirjani](http://www.thl.fi/lastensuojelun_kasikirja/tyomenetelmät_–ja_välineet/työvälineet/Pesäpuu_ry_lapsilähtöisen_työskentelyn_välineet/minun_kirjani)

Turun ammattikorkeakoulu 2010. Itsenäisen elämän ABC, umbrella-työkirja http://julkaisut.turkuamk.fi/umbrella_esimmateriaali.pdf

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. vanhemmuuden roolikartta. <http://www.vslk.fi/index.php?id=19>.

Vilen, M.; Seppänen, P.; Tapio, N. & Toivanen, R. 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Oy Nord Print Ab.